ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 103, Nisan 2020, s. 208-219

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.41740>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
12.02.2020

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.04.2020

Öğr. Gör. Kainat ÖZPOLAT

Fırat Üniversitesi, Teknik Bilimler M.Y.O. Grafik Programı
kozpolat@firat.edu.tr,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1377-5262>

MENGÜ ERTEL’İN TİYATRO AFİŞLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Öz

Tasarımcının görsel dünyası bir öge olarak görüntü ve tipografinin kullanılmasında çok etkili olmaktadır. Tasarımcı afiş tasarlarırken toplumsal bir bilinçlendirmeyi de beraberinde getirir. Tiyatro afişlerinin en önemli özelliği tasarlandığı oyun için belki de toplumla ilk kontak kurduğu andır. Bu bilinçle tasarımcı afiş tasarlarırken bir bakıma toplumun ve tiyatro oyununun kodlarını çözmüş olmalıdır. Mengü ERTEL’in tiyatro afişlerinde kullandığı görüntü ve tipografinin inceleneceği bu çalışmada, afiş tasarımları tiyatro oyunları için neden önemlidir? sorusuna cevap verilerek afiş tasarımlarında kullanılan görüntü ve tipografi ögesinin seyirciye ulaşma ve algılanmasındaki önemi vurgulanacaktır. Bu çalışmada Mengü ERTEL’in yapmış olduğu tiyatro afişlerinin tasarım incelenmesi afiş değerlendirme ölçütlerine göre yapılarak ulaşılan sonuç ve öneriler ile bu konu ile ilgili yapılacak olan araştırmalara ışık tutacak bilimsel ve görsel bir algı dünyası oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu çalışma; Keşanlı Ali Destanı, Deli İbrahim, Doğrular, Gol Kralı ve Aslan Asker Şvayk tiyatro afişlerinin incelemesi ile sınırlıdır. Bu sınırlandırmanın sebebi, Mengü ERTEL’in afiş tasarımlarının ağırlıklı olarak tiyatro afişlerinden oluşuyor olmasıdır. Afiş tasarımları kullanılan görsel imge, tipografi, mesaj-imge bütünlüğü, sözselsel hiyerarşi ve mesajların derinlik ve uzmanlık gerektirdiği yapılardan oluşuyor olması, araştırmada seçilmesine olanak tanımıştır.

Anahtar kelimeler: Afiş, görüntü, tipografi, kültürel afiş, tasarım.

A REVIEW ON MENGÜ ERTEL'S THEATER POSTERS

Abstract

The visual world of the designer is very effective in using image and typography as an element. When designing banners, designers bring about social awareness. The most important feature of theater posters is perhaps the first time he made contact with the society for the game he designed. With this awareness, the designer must have decoded society and theater in a way when designing posters. In this study, the images and typography used by Mengü ERTEL in theater posters will be examined. Why are poster designs important for theater plays? By answering the question, the importance of image and typography used in poster designs in reaching and perceiving the audience will be emphasized. In this study, the design examination of the theater posters made by Mengü ERTEL will be conducted according to the poster evaluation criteria and results and suggestions will be created and a world of scientific and visual perception will be created to shed light on the researches on this subject. This work; Keşanlı Ali Epic, Mad Ibrahim, Confirms, King of Goals, and Lion Soldier Şvayk are limited to the examination of theater posters. The reason for this limitation is that the poster designs of Mengü ERTEL consist mainly of theater posters. Poster designs used in the visual image, typography, message-image integrity, verbal hierarchy and the structure of the messages that require depth and expertise, has prepared the opportunity to be selected in the research.

Keywords: Poster, image, typography, cultural poster, design.

GİRİŞ

Bir şeyi duyurmak veya tanıtmak için hazırlanan, kalabalığın görebileceği yere asılmış, genellikle resimli duvar ilanlarına afiş denmektedir (TDK, 2018). Afiş tipografi ve görsel unsurların birlikte kullanıldığı duvar ilanlarıdır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi Cilt-1, 1997: 23). Fransızların “affiche” kelimesinden Türkçeye geçen afiş, dilimizde karşılığı olan ilan anlamında kullanılmaktadır. Afişler sanat kaygısı ve tasarım kaygısı ile üretilen aynı zamanda hedef kitle üzerinde bir etki ve his bırakmak için dikkat çekici unsurların bir düzen içinde var olduğu grafik tasarım ürünleridir. Tasarım ve sanat kaygısının eşit ağırlıkta olduğu grafik ürünlerine afiş denmektedir (Becer, 1997: 201). Afişler, değerlerin, eğilimlerin ve önemli şeylerin olağanüstü bir yansımasıdır. Afiş, tutum ve eğilimleri şekillendiren bir gösterge olarak hareket eder ve zamanın muhteşem aynasıdır. Afişler, insanın yaşamını canlandırması ve yenilemesinde beklenen bir unsur olmalıdır. Mesajların sunumları burada önemli bir rol oynamaktadır.

Tasarımcılar tarafından hazırlanan tiyatro afişleri tiyatro gösterileri için hayati öneme sahiptir. Afiş, bir tiyatro oyununa gitmek için fırsat sunar. İzleyicinin hayal gücü ve duyguları harekete geçirilir. Afiş, izleyicinin izleyici olduğu gerçeği ile yarışmalıdır. Çabucak dikkat çekmeli ve anında izlenim bırakmalıdır. Genellikle hareket halinde, belirli bir mesafeden dikkat çekici unsurları devreye sokmalıdır. Afişin işi bilgilendirmektir. İzleyiciler bir şey öğrendiklerini, bilgilendiklerini hissetmelidirler. Bu, baştan çıkarma gibi istenen sonuca ulaşmak için tüm unsurların harekete geçmesi veya sanat biçimleri gerektirir.

MENGÜ ERTEL

Grafik sanatının henüz Türkiye’de yeterince tanımlanmadığı ve bilinmediği dönemlerde, tasarımlarıyla afiş sanatının gelişmesine önemli katkılar sunan, yurt dışında çeşitli sanat aktivitelerinde ve yarışmalarında ödül alarak ülkemizi tanıtan Mengü Ertel’i “öncü bir grafik tasarımcı” olarak tanımlamak daha doğru bir yaklaşım olur.

Mengü ERTEL kendi sanat anlayışında afiş tasarımıyla ilk karşılaşmada bir mesaj iletmesi ilkesi vardır. Tiyatro afişlerinin amacı, vermesi gereken mesajı tasarım fikri geliştirirken belirlenmiş olmalıdır. Yani çevremizde gördüğümüz afişlerin kimliklerini saptamaya yönelik açık mesajlar içermelidir. Sanatçı bir konuyu, görsel bir biçime dönüştürürken, bir fikri somutlaştırırken, ilkesel olarak bir ritim tutturmalı, görüntü ve tipografiyi mesajı hızlı bir şekilde verecek şekilde tasarlamalıdır. Açık şekilde tanımlanamayan, karmaşık olan tasarımların kaostan öteye geçemeyecek, görüntü kirliliğine neden olacak bir yapıdan ibaret olması kaçınılmazdır. Sanatçıların amaçlı tasarımın peşinde olmaları afiş tasarımlarında benzetmeler ve çağrışımlar yoluyla düzenlemeler yapmaları, izleyici üzerinde egemen olan bir anlayıştır. Tiyatro afişlerinde görsel anlatımını genelde tiyatro izleği üzerinden kuran ERTEL, kağıdı bir tiyatro sahnesi gibi konumlandırır ve adeta afişte oyunu yansıtır. Mengü ERTEL’in Türkiye’deki grafik tasarımına en büyük katkısı grafik tasarımın bir meslek olarak tanınması diyebiliriz. Grafik tasarımın bir meslek olarak ele alınmasında bir bakıma tasarım eğitimi veren bir okul olarak “San Grafik” ajansını kurması, genç tasarımcıların yetişmesine olanak sağlamıştır. Şöyle ki tasarım eğitiminin ne olduğu tam olarak bilinmezken öğrenci yetiştiren ve tasarım yaptırmak isteyenler için başvuracakları adres olması grafik tasarıma büyük katkılar sağlamıştır.

Mengü ERTEL, 1959’dan sonra tiyatro afişleri yapmaya başladı. 1966’dan başlayarak dünyanın çeşitli kentlerindeki uluslararası afiş sergilerine ve bienallere katıldı. Münih, Amsterdam ve Varşova müzelerinde afişleri bulunmaktadır. Özellikle de tiyatro ve sinema afişleri dalında etkinlik gösteren sanatçı, çalışmalarında afişin iletişimsel yönü ve estetik değerlerine önem vermiştir. Mengü ERTEL’in İlk kişisel tiyatro afişleri sergisi 1969 tarihinde İstanbul’da bulunan Türk Alman Kültür Merkezi’nde açıldı. Sonrasında yurtiçi ve yurtdışında birçok kişisel afiş sergisi açtı. 1973 yılında 1.İstanbul Festivali’nin afişini Mengü Ertel hazırlamıştı. 150’den fazla tiyatro afiş tasarlayan Mengü Ertel’in afişlerinin birçoğu uluslararası sergilerde yer alıp ödüller kazandı (İltaş, 2019:9).

Mengü Ertel, tiyatro tutkusu yüzünden tiyatro kulisleri ve matbaalar arasında koşuşturur durdu. Bu yüzden adı tiyatro afiş tasarımcısına çıktı. Dokuz tanesi yurt dışında yirmi beşi aşkın kişisel afiş ve grafik sergisi açtı (<https://ekitap.ktb.gov.tr>).

AFİŞ ÇEŞİTLERİ

Fransa’da çıkan basın özgürlüğü yasasının birçok sansür hükmünü ortadan kaldırarak afişlerin resmi ilanlar için ayrılan alanlar ve kilise dışında her yere asılabileceğine izin vermesi, afiş tasarımının gelişmesine ve çeşitlenmesine yol açmıştır (Bektaş, 1997: 18). Afiş tasarımı gelişmeye başladıktan sonra plastik değerleri olan sanat yapıtları olarak günümüze gelmiştir.

Afiş günümüzde plastik sanatların bir ürünü olarak varlığını sürdürürken aynı zamanda bir amaca hizmet etmektedir. Genellikle bir ürünü ya da hizmeti tanıtıcı ve amacı doğrultusunda satışını gerçekleştirmek için yapılan afişler reklam afişleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan bilgilendirme yapmak bir etkinliği haber verme düşünceleri olayları anlatmada kullanılan afişlere de propaganda afişleri diyebiliriz. Afiş tasarımları içerik olarak incelendiğinde üç

gruba ayrılmaktadır. Bunlar; kültürel afişler, sosyal afişler ve reklam afişleridir (Çetin, 2005: 50).

Kültürel afişler: Festival, seminer, sempozyum, balo, konser, sinema, tiyatro, sergi ve spor gibi kültürel etkinlikleri tanıtan afişler bu gruba girer (Becer, 1997: 202). İzleyicileri tiyatro sinema ya da kültürel diğer aktivitelere ilgili kılmak onların ilgilerini çekmek için zaman yer olarak bilgilendirmede bulunan ve aynı zamanda etkinliği özetler nitelikte görüntü ve tipografi öğelerini çok iyi şekilde hedef kitleye ulaştıran afişlerdir.

Tiyatro afişleri Türkiye’de 19. yy’ın ilk çeyreğinde gelişmeye başlamıştır. Fakat Türkiye’de afişin geçmişi 1840 yılına dayanmaktadır. İstanbul’a gelen Bosca adlı bir İtalyan ilizyonist dört dilde bastırdığı iki afişle gösteri yapmıştır. Yapılan afişte tiyatronun logosuna ve onunla ilgili bir desene yer verilmiştir. Türkiye’de tiyatro afişleri denilince aklımıza gelen Mengü Ertel, afişlerinde oyunları yorumlayarak, afiş tekniği içinde sunmakta, estetik uğruna anlam zayıflatmamaya özen göstermektedir (Çetin, 2005: 53-54).

Sosyal afişler: Sağlık, ulaşım, sivil savunma, trafik, çevre, gibi konularda eğitici ve uyarıcı nitelikteki afişlerin yanı sıra, politik bir düşünceyi ya da siyasi bir partiyi tanıtan afişler de sosyal afişler grubunda yer alır (Becer, 1997: 202). Sosyal afişler, toplumun yönlendirilmesinde bilgilerin verilmesinde düşüncelerin yayılmasında önemli rol oynar. Eğitim, savaş ve politika için yapılan afişler bu grupta değerlendirilebilir (Çetin, 2005: 51).

Reklam afişleri: Bir ürün ya da hizmeti tanıtan afişlerdir. Yaygın olarak moda, endüstri, kurumsal reklamcılık, basın-yayın, gıda ve turizm (Becer, 1997: 201) alanlarında kullanılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi reklam afişleri tüketici üzerinde sağladığı etki ile tüketiciyi ürüne yönlendirerek satışını gerçekleştirmelidir.

AFİŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Emre Becer (1997)’e göre afiş değerlendirme ölçütleri şunlardır;

1. Mesaj: Tasarımcı; afiş aracılığıyla vereceği mesajı açıklığa kavuşturmalı, verilmek istenen bilgiyi mümkün olduğunca dolaysız bir biçimde aktaracak görsel bir sistem oluşturmalıdır.
2. Mesaj İmge Bütünlüğü: Tasarıma temel oluşturan düşüncenin fotoğraf yoluyla mı, illüstrasyonla mı, yoksa salt tipografi ile mi daha etkili bir biçimde vurgulanacağı araştırılmalı; mizahi, trajik ya da soyut imgelerden hangisinin anlatımı daha da güçlendirdiği belirlenmelidir.
3. Sözel Hiyerarşi: Tasarımcı, afişte yer alan başlık, alt başlık, slogan gibi sözel bilgiler arasında izleyiciyi mesajdaki önem sırasına göre yönlendirecek hiyerarşik bir yapı kurmalıdır. Sözselsel ve görsel öğelerin belirli bir düzen içerisinde bir araya gelmeleri ve hiçbir öğenin birbirine yabancı, uyumsuz olmadığı bütünlük içinde oluşturduğu yapı afiş tasarımında önemlidir (Haşiloğlu, Özpolat, 2019: 195).

Ulufer Teker (2009)’e göre afiş tasarımında dikkat edilmesi gereken hususlar şöyledir: algılanabilir olmalı, mesaj hızlı iletilmeli, mesaj uyarıcı olmalı, sözcükler kısa ve anlaşılır olmalı, mesaj eyleme geçirici olmalı, verilen mesajda sözcüklerin sayısı az olmalı, görsel düzenlemesi basit ve yalın olmalı, ayırt edici olmalı, gereksiz detaylardan kaçınılmalı, tasarım unsurları dikkat çekici olmalı, algılamayı zorlaştıracak karmaşıklıktan arındırılmalı, birden fazla görüntü kullanılmamalı, ayrıntılar etkiyi azaltacağından kaçınılmalı, kolay algı için oran orantı büyük, küçük ve orta değerleri dengeli kullanılmalı, tekrarlardan mümkün olduğunca uzak durulmalı, tipografi imgesi uzaktan dahi okunabilirlik ve dikkat çekici olmalı, tipografi tasarımın bir parçası gibi hareket

etmeli, renkler konuya uygun ve dikkat çekici olmalı, kontrast ve renk kullanımları esas imgeyi öne çıkarmalı, afişlerin bir arada olduğu bir mekanda bile diğerlerinden ayrılmalı, TV ve diğer basın ilanları ile birlikte bütünlük sağlanmalıdır. Tiyatro afişlerinin incelenmesinde genel olarak afiş tasarım ölçütleri dikkate alındığında başarı artabilir. Tiyatro afişlerinin sanatsal bir yapıya bürünmesi bu ölçütleri dikkate almakla mümkün olabilir. Afiş kısa ömürlü bir tanıtım aracı olmakla birlikte büyük etkiler bırakmaktadır. Bir tiyatro oyununun ilk tanıtım adımı afişlerinin tasarlanmasıyla mümkün olur, daha sonra diğer tanıtım materyalleri devreye girer.

GÖRÜNTÜ ÖGESİ VE TİPOGRAFI

Afiş tasarımında görüntü ögesi ve tipografi birbirini tamamlayıcı etki yaptığı sürece bütünlük oluşturur. Parçaların bütünü kusursuz oluşturması da diyebiliriz. Grafik tasarımcılar afiş tasarımında genellikle görsel öge ve tipografiyi bir arada kullanırlar. Hedef kitleye ulaşmasını istedikleri mesajlarını bu birlikteliği iyi sağlayarak sunarlar. Görüntü ögesine uygun tipografiyi seçmek ve tasarımda izleyiciye en çabuk ulaşmasını istediği imgeyi önceleyerek tasarımlarını yaparlar. Bu bağlamda tasarımcı afişlerini yaparken izleyiciye seslenebilmeyi, dikkatini çekebilmeyi ve mesajını verebilmeyi amaçlar. Bütün bunları sağlayacağı alan, bir düzlem üzerinde görüntü ögesini ve tipografiyi iyi kullanmakla mümkün olabilir. Afiş tasarımının tipografi öğeleriyle desteklenme zorunluluğu vardır. Afişin içindeki görsel elamanlar bazen tek başlarına dikkat çekici olamayabilir (Tepecik, 2002: 75).

Afiş tasarımlarında görüntü ve tipografinin mümkün olduğunca mesajı net bir şekilde vermek zorunda olduğu ve fazla ayrıntıya girmeden afişlerde kalabalığa yer verilmemesi gerektiği hususu dikkatimizi çeker (Tuzcu Tıgılı, 2012: 8). Sonuç olarak görüntü ögesi ve tipografi izleyiciye bir birliktelik ile oluşturduğu mesajı iletmek için önemli tasarım elamanlarındandır.

YÖNTEM

Afiş değerlendirme ölçütleri, tasarım için gerekli olduğundan bu çalışmada dikkate alınarak incelenmiştir. Mengü ERTEL'in Keşanlı Ali Destanı, Deli İbrahim, Doğrular, Gol Kralı ve Aslan Asker Şvayk tiyatro afişleri Türkiye'deki tiyatro afişlerinin ilk örneklerinden olması bakımından incelemeye değer bulunmuştur. Araştırmanın temel problemi, "Afiş tasarımı değerlendirme ölçütlerine bağlı kalınarak yapılan tasarımların mesaj-imge bütünlüğü, sözsel hiyerarşi ve mesajı iletmeye başarılı olmasında, değerlendirme ölçütlerine bağlı kalma arasında bir ilişki var mıdır? Grafik tasarım ürünleri içinde önemli bir yere sahip olan ve görsel iletişim aracı olan afiş tasarımları yapılırken dikkate alınan değerlendirme ölçütlerine uyularak tasarlandıklarında hedef kitleye mesajı ulaştırmada nasıl bir sonuç oluşturur?" şeklindedir. Sanatsal değeri ve kitlesel etkileri bakımından değerlendirme ölçütleri ile afişin başarısı arasında nasıl bir ilişki olduğu bu araştırmaya konu edilmiştir.

Bu araştırmada literatür taraması sonucu elde edilen değerlendirme ölçütleri, seçilen afiş tasarımlarının incelenmesinde kullanılmıştır.

Bu araştırmada tarihsel yöntem kullanılmıştır. Tarihsel yöntem, araştırmacının ilgili kaynaklar ve yayınlar üzerinde yaptığı incelemelerde kullandığı yöntemdir. Her araştırma konu ve probleminin bir geçmişi vardır. Araştırmacı bunları incelemek zorundadır (Kaptan, 1991, 56). Bir konu hakkında araştırma yapmak isteyenlerin, o konu hakkında geçmişte yapılan çalışmaları incelemesi yani literatür taraması yine bu yöntemin kapsamı içindedir (Çepni, 2001, 44).

Tarihsel yöntem kullanılırken verilerin değerlendirilmesi aşamasında, belgelerin kime ait olduğunun, orijinalliğinin, yer ve zamanın yani dış geçerliğin; belgelerin anlamının, doğruluğunun, yani iç geçerliğin dikkat ve özenle saptanması gerekmektedir (Kaptan,1991, 56).

BULGULAR

Araştırmada değerlendirilen tiyatro afişleri, Mengü ERTEL'in belli afişlerinin afiş değerlendirme ölçütleri açısından incelenmiş ve bulgular değerlendirilmiştir.

Görsel 1. Keşanlı Ali Destanı Tiyatro Oyunu için afiş 1984.

Keşanlı Ali Destanı afişinde (görsel 1), mesajın illüstrasyon ve tipografi ile verildiğini görmekteyiz. Keşanlı Ali yazısı oldukça çarpıcı bir şekilde kırmızı renkte beyaz zemin üzerinde verilmiştir. Tipografi, bir oyun oynar nitelikte olup amaca uygun hareket etmektedir. Mesaj ve imge bütünlüğü bakımından görsel imge ve tipografi birbirini tamamlar nitelikte durmaktadır. Sözel hiyerarşi gözü yormayan ve algıyı zorlaştırmayan bir yapı içerisinde izleyiciye sunulmuştur. Afiş tasarımında boşlukların önemi büyüktür. Lehimlere göre; "bir iletişim aracı olarak

afiş, içinde pek çok imge barındırır. Bu imgelerin inşası ile elde edilecek etkileşim, tasarıma değer katar ve iletişim açısından mesajın anlamını zenginleştirir. Tipografi ve renk gibi boşluk da, afişe anlam ve güç katan başlıca öğelerdendir. Bu öğe sayesinde afişte yer alacak tüm grafik öğelerin üretimi ve hiyerarşisini sağlarız. Boşluğun hiyerarşisi ise, bazı afişlerde yüzeye hâkim bir etkide iken bazı afişlerde de az ya da yok denecek bir etkidedir. Bu değişken algılamaya neden olan şey, boşluğun tasarlanmasıdır (Lehimler, 2019: 408).” Afiş tasarımında tipografi, görsel imge ve boşluk kullanımı arasında mükemmel bir ilişki olmalıdır. Zeminde kullanılan beyaz boşluklar imge ve tipografıyı daha dikkat çekici hale getirmiştir.

Görsel 2. Deli İbrahim Tiyatro Oyunu için afiş 1970.

Deli İbrahim afişi (görsel 2), sıcak renklerin hakim olduğu bir afiş tasarımıdır. Kontrast renk çok etkili kullanılmıştır. Kırmızılarda içindeki yeşil bir göz, afişin odak noktası durumundadır. Mesaj imge bütünlüğünü, kullanılan görsel imge ile tipografi formlarının birbirini tamamlamasından görebiliyoruz. Kullanılan font kaligrafik ve hareketli seçilmiş renk olarak sarının koyu zemin üzerinde kullanılması dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Kullanılan görsel ile fontun uyumu üst seviyededir. Kullanılan görsel, etkileyici ve dikkat çekicidir. Tasarımda sözel olarak görüntü konuşturulmuştur. Bu durumu şöyle açıklayabiliriz: Mesaj çok sağlam veril-

miş ve tasarım izleyiciyi kendine çeken bir seslenme hareketi içerisinde. Görüntünün bir insan silüetini andırıyor olması ve sözsel mesajın ağız kısmına gelmesi bu durumu doğrular niteliktedir. Çok etkili bir tasarım olması afişin görsel ve tipografi kullanımının bir sonucudur. Ayrıntıya girilmeden mesajlar net bir şekilde verilmiştir. Algısının kolay olması için imgeler arasında büyük, küçük ve orta kullanımlar mevcuttur. Tipografi imgesi uzaktan dahi algılanabilir ve dikkat çekici olarak tasarımda yerini almıştır. Görsel bütünlük tasarımda da yer almaktadır. İmgelerin birbiriyle uyumu afişin başarısını kaçınılmaz kılmaktadır. Afiş tasarımına baktığımızda oyun hakkında genel bir bilgiyi de edinmiş oluyoruz. Deli İbrahim oyununda sınırlar içine hapsolmuş değerli bir makam sahibi birini görüyor olmamız oyun afişinin bizlere ilk bakışta verdiği mesajın genel yapısıdır.

Görsel 3. Çeşme Başı Tiyatro Oyunu için afiş 1971.

Doğrular tiyatro oyun afişinde (görsel 3), koyu ve açık renklerin hakim olduğunu söylemek mümkündür. Kırmızı, sarı ve siyahın hakim olduğu bir tasarım diyebiliriz. Asıl görsel unsurun dikey olarak yerleştirildiğini görmekteyiz. Mesaj imge bütünlüğü olduğunu, kullanılan görsel imge ile seçilen fontun uyumlu olduğu sonucuna varabiliriz. Ayrıca fontun siyah kulla-

nılması ve sarı zemin üzerinde kullanılması etkisini artırmış ve dikkat çekici bir hale getirmiştir. Kullanılan yazı oyunun ismine tam uyumlu olmakla beraber kırmızı görselin alt tarafında ve sanki işaret edencesine bir yapıda kullanılması, tipografinin ilgi çekici bir görüntü kazanmasını sağlamaktadır. Boşluk ilkesinin tam olarak verildiği; boşluktan sadece beyaz alanları anlamamamız gerektiği izlenimini de bize vermektedir. Bu tasarımda boşluk ilkesi sarı zeminle sağlanmaktadır. Tasarımda oyuna bir gönderme de vardır. Çar ve devlet otoritelerine baş kaldıran bir terörist grubun, ideaları uğruna göze alabilecekleri ve kendilerince doğru-yanlış ayırımı yapmalarını konu alır bu durum görselde verilmiştir. Afiş tasarımı özgündür. Mesaj ve sözselsel hiyerarşi tam anlamıyla verilmiştir. Tasarımda afiş değerlendirme ölçütleri bağlamında aranan her mesajın hızlı iletimi ve dikkat çekici olduğunu söyleyebiliriz.

Görsel 4. Gol Kralı Tiyatro oyunu için afiş 1975.

Gol kralı tiyatro oyun afişinin (görsel 4), Ertel'in akılda kalıcı tasarımlarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Mesaj imge bütünlüğü yine diğer tasarımlarda olduğu gibi güçlüdür. Kullanılan görsel imge dikkat çekici ve tipografi akılda kalıcı bir yapıda tasarlanmıştır. Afiş tasarımında gözlenen en önemli yapı tipografi ve görsel unsurların dengeli kullanılmasıdır. Ti-

yatro oyunundan yine bir mesajın paylaşıldığı görülmektedir. Gol kralı tiyatro oyununda bir şaşkınlık olduğunu afişe bakınca anlayabiliyoruz. Bunun yanı sıra oyunda görmeye ilgili bir durum tespiti de yapabiliriz. Afişte kullanılan font düz ve okunaklı sözcüklerin espas aralığı yeterli miktardadır. Görsel ve tipografi imgelerinin duruşu izleyicinin dikkatini dağıtmayacak şekilde kurgulanmıştır. Tipografi ve görsel uyumu açısından yazının siyah ve görselinde yeşil zemin üzerinde siyah ağırlıklı olması tasarımda yazı imge bütünlüğünü sağlamıştır. Afiş fark edirlilik açısından izleyicinin dikkatini kullanılan renkler ve tipografi ile sağlamış diyebiliriz. Afişlerdeki sözsel hiyerarşi ve mesajın hedef kitleye ulaşması sağlanırken tasarım öğelerini de dengeli bir yerleştirme ile estetik bir halde tasarım gerçekleşmiştir. Kullanılan yazı fontu düz ve oyun adı siyah yazılmışken oyun yazarının adı beyaz yani dışı yazılmıştır. Sonuç olarak afiş tasarımında kullanılan görsel ve tipografi yeterli düzeydedir.

Görsel 5. Aslan Asker Şvayk Tiyatro oyunu için afiş 1966.

Aslan Asker Şvayk tiyatro oyun afişi (görsel 5), mesaj imge bütünlüğü olduğu görülmektedir. Görsel düzenlemesi çarpıcı, basit ve yalındır. Afişte detaylar, kısa süreli bir bakışta bile anlaşılacak kadar düzenlidir. Bu sebeple tasarımın temeli olan düşüncenin görsel ve tipog-

rafi ile daha etkili bir biçimde vurgulanmaktadır. Esprili, dramatik ya da düşsel imgelerin, anlatımı daha güçlendirdiği görülmektedir. Böylelikle etki artırılmış diyebiliriz. Afişte tipografi tasarımı, iletişim ve söz dizimi üzerine kurulmuştur. Afişte tipografiyi tasarımcı şablon baskı olarak kullanmıştır. İmgeyle bir bütünlük oluşturulmasına özen göstermiştir. Afişte kullanılan imge ve yazı karakterleri birbirini destekler niteliktedir. Seçilen yazı karakteri bir kimliğe sahiptir. Bu karakter içeriğe uygun ve ürünle bütünlük sağlamaktadır. Ayrıca izleyici tarafından kolay algılanabilir görüntüdedir. Tipografik mesaj; sözel ve görseldir. Tipografik unsurlar, okundukları ve sözle yorumlandıkları sırada izlenmekte, görsel imge ile uyum içerisinde yorumlanmaktadır. Tipografik mesaj etkilidir ve okunurluğunun sağlandığı görülmektedir. Bunların sonucunda doğru bir yazı fontu seçildiği, seçilen şablon yazı fontunun askeri bir etki yarattığı sonucunu ortaya çıkmaktadır. Tasarımcının estetik, okunurluk, görsel imge ve tasarımın tüm unsurlarıyla uyumlu tipografi seçtiği izlenmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Afişlerin olumlu etkisi sadece ürün satmak ya da ürün tanıtmak değildir. Aynı zamanda afiş tasarımları grafik sanatının gelişmesine ortam hazırlıyor olmasıyla da önemlidir. Bu bağlamda, afiş tasarımı kriterleri özellikle önemlidir. Afiş tasarımının sürdürülebilir olarak gelişmesi, hedef kitle ve sanat arasında açık bir etkileşim kurması beklenebilir bir sonuçtur. Bu nedenle tasarım geliştirme aşamasında görsel öge ve tipografi kullanımı afiş değerlendirme ölçütlerine göre ve tasarımda iz bırakan eserleri iyi irdelemekle olur. Ancak, afiş tasarımlarının günümüzde sıkıntı içinde olması “estetik tasarım” kaygısını gütmeyen eğitim ve yeteneği olmayan biraz bilgisayar bilen herkesin yaptığı bir iş haline gelmiş olması, ayrıca araştırılması gereken bir konudur.

Bu pencereden bakıldığında Türkiye’deki grafik sanatının gelişmesinde tiyatro afişlerinin katkısı büyüktür. Tiyatro afişlerinin sanatsal bir kimlik kazanmasında Mengü Ertel’in tasarımlarının rolü azımsanamayacak kadar çoktur. Afiş tasarımları izleyiciye ulaştığı ilk anda bıraktığı etki ile tiyatro oyununa karşı bir sempati uyandırıyor, tasarımın başarısıyla doğru orantılı olduğu düşünülebilir. Bu yüzden yapılan tasarımın görsel öğeleri ve tipografi mesajları etkili kullanılmalıdır.

Mengü Ertel’in tiyatro afiş tasarımlarının incelendiği bu çalışmada, afiş tasarımının değerlendirme ölçütleri kullanılarak tasarımların mesaj-imge bütünlüğü, sözsel hiyerarşi, mesajların hızlı iletimi gibi kriterlerle afişlerin tasarım yapısını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaçla belirlenen beş afiş, hedef kitlenin zihninde oluşan imaja katkısı ve afişin tasarım yapısı anlamsal olarak incelenmiştir. Grafik tasarım ürünleri arasında önemli bir yere sahip olan kültürel afiş tasarımları içerisinde yer alan tiyatro afişlerinin plastik sanatlar yoluyla izleyiciye mesaj veren tipografi ve görsel yapısı, afişlerin değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Doğru tasarlanan afiş, izleyiciyle iletişime geçip mesajı doğru verebilir. Estetik ve sanat kaygısının üst düzey olduğu afişler, daha sonraki kuşaklara yol gösterici olacağından iyi irdelenmelidir. Bu anlamda Türkiye’de afiş tasarımının gelişmesine olumlu katkı sunan Mengü Ertel ve birkaç tasarımcı, afiş Osmanlı döneminden kalma duyuru niteliğinden çıkarıp, afişin estetik bir değere sahip sanat eseri olmasında önemli rol oynamışlardır.

Bu çalışma, afiş tasarımının doğru yapıldığı zaman teknolojik gelişmelerden bağımsız bir şekilde afiş tasarımlarının sanat eseri olma yönünü de doğru tasarımların modasının geçmeyeceği düşüncesinden hareketle yapılmıştır. Bu inceleme içerisinde grafik tasarım ürünü olarak tiyatro afiş çalışmaları günümüzde varlığını sürdürdüğü gerçeği göz önünde bulundurulduğun-

da, afiş tasarlama sürecinin etkili olduğu araştırmalar yapılmalıdır. Sonuç olarak tiyatro afişlerinin Türkiye'deki grafik tasarımın gelişmesinde önemli bir katkı sunduğu gerçeğiyle; afiş tasarımına katkı sunan diğer tasarımcıların araştırmacılar tarafından incelenmesi bu anlamda faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Becer, E. (1997). İletişim ve Grafik Tasarım. Ankara: Dost Kitabevi.
- Bektaş, D. (1992). Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çepni, S. (2001). Araştırma ve Proje çalışmalarına Giriş. Trabzon: Erol Ofset.
- Çetin, İ. (2005). Sanat Eğitiminde Afiş (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Haşiloğlu, F., Özpolat, K. (2019) “Görsel Kimlik” Ve “Marka Tasarımı” Kavramlarına İlişkin Grafik Tasarım Bölümü Öğrencilerinin Metaforik Algıları T.C. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi, Elazığ.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (1997). Cilt-1. İstanbul: Yem Yayınları.
- İltaş, U. C. (2019). Türk Tiyatro Afişleri Ve Devlet Tiyatroları İçin Afiş Tasarımları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.
- Kaptan, S. (1991). Bilimsel araştırma teknikleri, Tekişik Web Ofset Tesisleri Ankara.
- Lehimler, Z. (2019). Afiş Tasarımında Boşluk Kullanımı. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Erzurum.
- Teker, U. (2009). Grafik Tasarım ve Reklam. İstanbul: Yorum Sanat Yayınevi.
- Tepecik, A. (2002). Grafik Sanatlar. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tuzcu, T., İ. (2012) Film Afişleri Tasarımında Göstergeler: Prof. Yurdaer Altıntaş'ın Film Afişleri Çözümleme Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- <https://www.dersimiz.com/bilgibankasi/mengu-ertel-kimdir-hakkinda-bilgi-5885>
- <http://www.menguertel.com/bolum-v/>
- <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80296/afisin-sonsuz-gucunun-bilincinde-bir-buyuk-usta-mengu-e.html>

GÖRSEL KAYNAKLAR

- Görsel 1: <http://gmk.org.tr/uploads/news/file-1446642627416292111>
- Görsel 2: <http://www.menguertel.com/eserler/afisler-2/>
- Görsel 3: <http://www.menguertel.com/eserler/afisler-2/>
- Görsel 4: <http://1.bp.blogspot.com/>
- Görsel 5: <http://www.menguertel.com/eserler/afisler-2/>